

ההיסטוריון פרסם את הסיפור בעיתון ההולנדי, אחד הקוראים סיפר
עליו לחברו מהרצליה והחוקרת האמריקנית קשרה את הקצוות

באיחור של שישים ושמונה שנים

זהו סיפור יוצא דופן, על טלגרמה הנשלחת בעיצומה של מלחמת העולם
השנייה על ידי זוג הורים אכולי דאגה מפולין אל בנם, בחור ישיבה
שנמלט ליפן ומשם לסין. הטלגרמה נכתבת ונשלחת על ידי מתווך יהודי
מהולנד והיא מגיעה לידי הבן הלומד בישיבת 'תומכי תמימים' בשנחאי
על צידה השני של הטלגרמה כותב הבן את תשובתו ושולח אותה
חזרה להולנד, אך עד שזו מגיעה ליעדה אין כבר מי שיקבל אותה.
לפני שבועות מספר נפגשו נכדו של בחור הישיבה עם נכדו של השולח
מהולנד, והשלימו זה לזה את הסיפור המלא והמרגש. טלגרמה משנחאי

ברכות מקרב לב.
הטלגרמה ששלח משה
שטיל מהאג אל חיים
מאיר בוקיעט, בשם הוריו

הכי קרוב לסבא שלי. רפי שטיל והרב דוד זקליבוסקי בפגישתם הנרגשת בניו יורק

637
6

Het Nederlandsche Roode Kruis

25 APR. 1942
No. 137605

Formulier, na invulling, in te zenden aan het CORRESPONDENTIE-BUREAU van het Nederlandsche Roode Kruis, Jan Pietersz. Coenstraat 10, Den Haag, Tel. 770517.

VERZOEK
door-tusschenkomst van het Deutsche Roode Kruis aan het
Internationale Comité van het Roode Kruis te Genève om inlichtingen.

ANTRAG
durch das Deutsche Rote Kreuz an das Internationale Komitee
vom Roten Kreuz in Genf auf Nachrichtenvermittlung

1. Afzender M. STIEL, KATWYKSTR. 123 - SCHEVENINGEN
Absender (naam, voornaam en adres)
(Name, Taufname und Adresse)

Verzoekt aan (Holland)
Bittet an

2. Geadresseerde BUKIET, 1ste adr. Rabi edshkanary Har Moros
Empfänger (naam, voornaam en adres)
(Name, Taufname und Adresse)

Sjanghai - Chi

het volgende mede te deelen:
folgendes zu übermitteln:

(ten hoogste 25 woorden uitsluitend persoonlijke en familieaangelegenheden betreffende)
(Höchstzahl 25 Worte nur persönliche und Familienangelegenheiten betreffend)

I HRE-ELTERN AUS CHMIELNIK-LASSE
GRÜSSEN UND TEILEN MIT DASS-S
BITTE-BERICHT VON IHRER GES
AN-D I HRE-ELTERN MITTEILEN

3. Geadresseerde antwoordt aan ommezijde:
Empfänger antwortet umseitig

4 MAI 1942

M. Stiel

ה ערכן של 20 מילים? תלוי, כמובן, בנסיבות. בעבור אלו שנמלטו בזמן מלחמת העולם השנייה מאירופה והדרך היחידה שלהם לתקשר עם בני משפחתם שנותרו מאחור הייתה באמצעות מברק - ערכן של 20 מילים היה רב, רב מאוד.

הסיפור שלפנינו מחזיר אותנו לאירופה הבורעת בתחילת מלחמת העולם השנייה. באותה עת הפעיל הצלב האדום הבינלאומי שירות מיוחד של שליחת טלגרמות בין הפליטים שהתפזרו ברחבי היבשת ומחוצה לה. בדרך כלל, הטלגרמות הללו הגיעו ליעדן בתוך פרק זמן סביר. בדרך כלל במקרה שעליו נספר, דרכה של הטלגרמה נמשכה 68 שנים, וגם אז היא לא הגיעה למומנעים עצמם אלא לידי הנין שלהם.

הרב חיים מאיר בוקיעט, תלמיד בישיבת 'תומכי תמימים' בפולין, נמלט זמן קצר לאחר פרוץ המלחמה, ביחד עם קבוצה מחבריו, ליפן ולאחר מכן לסין. בהיותו בסין, שלחו אליו הוריו טלגרמה בעזרת משה שטיל, יהודי הולנדי, שפעל בצמוד לצלב האדום. בטלגרמה נאמר כך: "הוריק מחמלניק שולחים ברכות מקרב לב והם אומרים לך, כי את החדשות על הבריאות של ההורים שלך צריך להודיע לכולם". זה היה מברקם האחרון אל בנם, בטרם נספו במנחה השמדה שזהותו לא ידועה עד היום.

כשלושה חודשים לאחר מכן קיבל חיים מאיר את הטלגרמה של הוריו, והוא מיהר להחזיר להם - גם כן בעזרת הצלב האדום - טלגרמה ובה תשובתו: "שמחתי על החדשות. תודה לך (לשולח, משה שטיל. ז.ר.). אני בריא, האחים שלי (שם קוד לתלמידי הישיבה. ז.ר.) בסדר. מסבא (שם קוד לרבי. ז.ר.), חדשות טובות. אשמח לשמוע מההורים שלי שוב בקרוב מאוד". הטלגרמה של חיים מאיר נשלחה לכתובתו

של שטיל בהולנד. אלא שבאותה השעה הוא ובני משפחתו כבר לא היו בביתם. משפחת שטיל נשלחה לאושוויץ ושם נספתה. באין מי שיקבל אותה, הועברה הטלגרמה למשרדי הצלב האדום בהאג, ובארכיון שלו היא נשמרה עד לאחרונה.

לפני חודשים מספר חיטט ריימנד שוץ, חוקר והיסטוריון של הצלב האדום, בארכיון הארגון, ומצא את הטלגרמה ששלח חיים מאיר ושלא הגיעה ליעדה. חושיו המקצועיים עוררו אותו לנסות לברר את זהות השולח.

שוץ הפעיל את אחד ממנועי החיפוש ברשת המקוונת והקיש את השם חיים מאיר בוקיעט. הכתובת הראשונה שעלתה על המסך הובילה אותו אל סדרת מאמרים שפורסמה באתר היהודי האמריקני חב"ד. אורג. המאמר הראשון בסדרה הכיל אוסף ערוך של פירושים על ההגדה מאת הרב חיים מאיר בוקיעט.

אחד מעורכי האתר הוא הרב דוד זקליקובסקי, נכדו של הרב בוקיעט. הרב בוקיעט שהיה גדול בתורה, הותיר אחריו בכתובים, חידושי תורה רבים בגמרא, בהלכה, בפרשת השבוע וכן על ההגדה.

שוץ יצר קשר עם זקליקובסקי וסיפר לו על המסמך שבידו. ביחד הם השלימו זה לזה פרטים חסרים, שאט אט השלימו את הסיפור המרגש ויוצא הדופן המסתתר מאחורי 20 המילים בטלגרמה.

אלא שבכך לא תם העניין. מקרים כאלו הם הלחם והחמאה של היסטוריונים ואנשי ארכיון, העובדים לפעמים שנים בתקווה שיום אחד ייפול לידיהם מסמך שמאחוריו סיפור גדול. שוץ לא השאיר אפוא את סיפורה של הטלגרמה לעצמו והוא פרסם אותו במלואו בעיתון 'הטלגרף' בהולנד. את מה שאירע בעקבות זאת, נגלה בשלב מאוחר יותר. בשלב הזה נשתף אתכם בסיפור, המרגש לא פחות, של הרב בוקיעט.

המבריה נוטש

חיים מאיר היה בן יחיד להוריו, הרב אברהם שמואל ורחל בוקיעט מחמלניק, עיירה פולנית קטנה עם כ-12 אלף תושבים, מהם כעשרת אלפים

יהודים. בנעוריו נשלח ללמוד בישיבת 'תומכי תמימים' באוטווצק, עיירת נופש סמוכה לוורשה. חיים מאיר היה תלמיד שקדן ועובד ה', מבחירי תלמידי של ראש הישיבה, הגאון החסיד רבי יהודה עבער הי"ד, בעל 'שערי יהודה' על הש"ס.

כשהפצצות על אוטווצק גברו ופגעו בין השאר בבית יתומים, הבינו הכול כי לגרמנים אין כל מעצורים ואז הוחלט לפזר את הישיבה. מקצת התלמידים נמלטו לערים שבאותה שעה טרם הופצצו. מקצתם שבו לבתיהם. חיים מאיר נסע לחמלניק. הוא יצא לדרך ברכבת אך עד מהרה נאלץ להחליפה בסוס ועגלה, שכן הגרמנים הפציצו את פסי הרכבת. חלק מהדרך עשה רגלי.

ההתקפות נמשכו ואף גברו וכניעתה של פולין הייתה רק שאלה של זמן. באותם ימים הוסתר כ"ק אדמו"ר הרי"צ מליובאוויטש זצוק"ל בבית אחד מחסידיו בעיר וורשה שהופצצה אף היא ללא הרף. מורשה שלח האדמו"ר קריאה לכל תלמידי ישיבת 'תומכי תמימים' - לעזוב את פולין ולנסוע לווילנה, שהייתה אז בשליטה רוסית. האדמו"ר אף הצליח לגייס סכום כסף ניכר, שיסייע לתלמידים להבריח את הגבול הפולני-רוסי.

גם לבית משפחת בוקיעט בחמלניק הגיע מכתב ובו המלצת האדמו"ר לתלמידו, להימלט לווילנה. הוריו של חיים מאיר לא ידעו כיצד להתייחס למכתב, שכן הם לא היו משוכנעים כי האדמו"ר בעצמו הוא העומד מאחוריו. חיים מאיר מצדו, התקשה לעזוב את הוריו ולהימלט לווילנה, בוודאי כל עוד הם אינם נותנים לו את ברכת הדרך.

בחלוף כשלושה חודשים מאז פרצה המלחמה, קיבל חיים מאיר מכתב נוסף בעניין. את המכתב שלח לו יוסף רודל, תלמיד מבוגר ממנו בישיבה באוטווצק, שכתב לו מפורשות, כי "הוריו רצונו של הרבי". הפעם גם הוריו של חיים מאיר השתכנעו.

בלב כבד ובעיניים דומעות נפרד חיים מאיר מהוריו, ושאל את עצמו אם יזכה אי פעם לראותם שוב.

מחמלניק עשה חיים מאיר את דרכו לוורשה, שם קיבל כסף להברחת הגבול לרוסיה. הוא הצטרף לשני תלמידים נוספים שביקשו גם כן להגיע

לווילנה. הם שילמו למבריה כסף רב כדי שיעבירם את הגבול, אך בפועל, כשהגיעו לאזור הגבול נטש אותם המבריה לנפשם ונמלט. מפוחדים עד עומק נשמתם, נאלצו השלושה לחצות לבדם את הגבול. כשראו אור דולק באחד הבתים הקישו על דלתו ושאלו באיזו מדינה הם... תשובת הדיירים, "ברוסיה", הרגיעה אותם.

לחיים מאיר ולחבריו לא היה כל מסמך רשמי שאפשר להם להימצא על אדמת רוסיה. אילו נתפסו היו נשלחים מיד לסיביר. לפיכך הם נאלצו להסתתר בימים ולנודו בלילות, כשפניהם מועדות לווילנה.

לאחר מסע רב תלאות הגיעו השלושה למחוז חפצם, שם חברו למשך תקופה לתלמידי ישיבת 'תומכי תמימים' המקומית. חיים מאיר השקדן, שמח לחזור שוב אל הגמרא ואל ספרי החסידות שכה אהב.

בעזרת חסיד אומות העולם הזכור לטוב, הקונסול היפני, צ'יאונה סוגיהארה, שמקום מושבו היה בקובנה, קיבלו תלמידי הישיבה אשרות מעבר ליפן. התכנית הייתה להגיע ליפן ומשם להפליג לארה"ב, שהבטיחה לסוגיהארה וזיות בעבור התלמידים.

12 יום נסעו עד ולדיוסטוק ומשם הפליגו באנייה ליפן. בהגיעם לקובה התקבלו בחמימות רבה על ידי הקהילה היהודית המקומית.

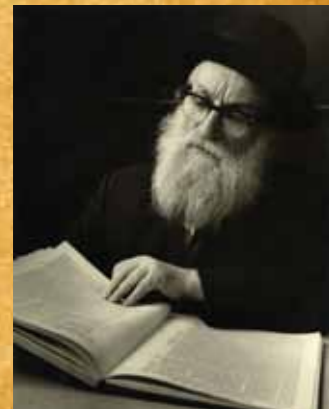
מכתבים מפולין הכבושה

הוריו של חיים מאיר, שבנם הצליח להודיע להם על כוננתו להרחיק ליפן, עשו כל מאמץ ליצור קשר עם בנם יחידם. מכתבם הראשון נשלח לקהילה היהודית בקובה והוא פילס את דרכו בין המוני הפליטים עד שהגיע לידיו של חיים מאיר. אחר כך הגיעו מכתבים נוספים. בכלום הביעו ההורים דאגה רבה לשלום בנם. הם לא סיפרו מאומה על הקורות אותם בפולין הכבושה. כנראה לא רצו להדאיגו ולצערו. חיים מאיר השיב על מכתבי הוריו.

הוויות שהבטיחה ארה"ב לקונסול היפני, בעבור חיים מאיר וחבריו, בוששו להגיע. בינתיים

בן יחיד להוריו. ר' אברהם שמואל בוקיעט מחמלניק הי"ד מחזיק את בנו חיים מאיר, לפני ה'תספורת' הראשונה

ראש ישיבה. הרב בוקיעט זצ"ל שקוע בלימוד בארה"ב

**לפני חודשים מספר
חיטט ריימנד שוץ,
חוקר והיסטוריון
של הצלב האדום,
בארכיון הארגון,
ומצא את הטלגרמה
ששלח חיים מאיר
ושלא הגיעה ליעדה.
חושיו המקצועיים
עוררו אותו לנסות
לברר את זהות
השולח**

מימין: באיזו מדינה אנחנו. חיים מאיר בוקיעט (יושב שני משמאל) עם ארבעה מחבריו, לאחר שנמלטו לווילנה

משמאל: שוב תחת שלטון יפני. חיים מאיר בוקיעט (יושב ראשון משמאל) עם חבריו, תלמידי ישיבת 'תומכי תמימים' בשנחאי

כשהפצצות גברו ופגעו בין השאר בבית יתומים, הבינו הכול כי לגרמנים אין כל מעצורים ואז הוחלט לפזר את הישיבה. מקצת התלמידים נמלטו לערים שבאותה שעה טרם הופצצו. מקצתם שבו לבתיהם

לאחר מאמצים רבים השיגו את כתובת מגוריו של האדמו"ר בארה"ב ושלחו אליו מכתב קצר בזה הלשון: "היינו מאוד מעריכים את הייתם מואילים בטובכם לחלוק איתנו את המידע על מקום הימצאו של הבן היקר שלנו"

הצטרפה יפן למערכה העולמית כשהיא חוברת לגרמניה הנאצית. כשהחלו היפנים בהכנותיהם למתקפת הפתע על 'פרל הארבור', בסיס צבאי של ארה"ב בהוואי, הם החליטו כי הגיע הזמן לשלוח את הפליטים מארצם. לפליטים היהודים הייתה רק אופציה אחת – שנחאי בסין. זה היה המקום היחיד אליו היו יכולים להגיע גם ללא ויזה.

בשלב הזה איבדו הוריו של חיים מאיר כל קשר עם בנם. הם אפילו לא ידעו שהוא בסין. חודשים לא קיבלו ממנו אות חיים ולחירתם לא היה קץ. כאשר חולץ כ"ק אדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש מאירופה והגיע לארה"ב, העלו ההורים את האפשרות שגם בנם נדד בעקבות האדמו"ר והגיע לניו-יורק. לאחר מאמצים רבים השיגו את כתובת מגוריו של האדמו"ר בארה"ב ושלחו אליו מכתב קצר בזה הלשון: "היינו מאוד מעריכים את הייתם מואילים בטובכם לחלוק איתנו את המידע על מקום הימצאו של הבן היקר שלנו, חיים מאיר בן רחל בוקיעט. האם הוא איתכם, בריא, או שהוא במקום אחר?".

ייתכן בהחלט, כי הריי"צ היה עשוי לדעת היכן שוהה חיים מאיר – אילו היה מתקיים קשר מכתבים כלשהו בין שנחאי לניו-יורק. הבעיה הייתה ששבוע קודם שליחת המכתב, הפציצו היפנים את 'פרל הארבור', דבר שאילץ את ארה"ב להיכנס למלחמה. והיה משהו נוסף, משמעותי ביותר, שהתרחש אז: ביום שבו נכתב המכתב אל האדמו"ר, נכבשה שנחאי הסינית על ידי יפן. תלמידי הישיבה וחיים מאיר בתוכם, מצאו אפוא

את עצמם שוב תחת שלטון יפני, שבשלב הזה מנע כל קשר עם 'מדינות האויב' ובכלל זה ארה"ב. המצב בחמלניק כבערים אחרות בפולין הוחמר מיום ליום. יהודי העיירה הובלו לתוך גטו סגור – שלב ראשון בדרך לביצוע 'הפתרון הסופי'. אכולי דאגה לשלום יקיריהם בפולין, השתדלו חיים מאיר וחבריו לשקע עצמם בלימוד התורה ולשכוח מכל צרות העולם, כולל הסכנה שבה הם בעצמם היו נתונים, תחת שלטון שכרת ברית עם הנאצים. ובכל זאת, המידע שהגיע מאירופה, הגביר את חששו של חיים מאיר לחיי הוריו.

האיש מסכונינגן

משה שטיל היה יליד פולין. הוא התגורר ברובע סכונינגן בהאג, מעריה המרכזיות של הולנד, שבשלב הזה לא הייתה מעורבת במלחמה. שטיל היה מעין מתווך בין היהודים בפולין לקרוביהם בארצות אחרות. מהולנד היה קל יותר לקיים את הקשר הזה.

הוריו של חיים מאיר הצליחו ליצור קשר עם שטיל וביקשו ממנו לנסות לאתר את בנם, שלפי המידע האחרון שבידיהם הגיע ליפן, ולקבל ממנו פריסת שלום.

שטיל, בעזרת הצלב האדום, איתר את כתובתו של חיים מאיר בשנחאי באמצעות שירות המשלוחים של הארגון שלח אליו את הטלגרמה שתרגומה המילולי הובא כבר לעיל: "ההורים שלך מחמלניק שולחים ברכות מקרב לב והם אומרים לך, כי את החדשות על הבריאות של ההורים

שלך צריך להודיע לכולם". נראה כי במילותיהם האחרונות מנסים ההורים לרמוז לבנם על מצבם העגום, ואולי אף מבקשים ממנו להפיץ את הידיעה על כך במעגלים רחבים יותר.

שלושה חודשים חולפים עד שהטלגרמה מגיעה לידי חיים מאיר. הידיעה כי הוריו עודם בחיים נוסכת בו אושר רב. את תשובתו הוא כותב בשפה הגרמנית, על צדה השני של הטלגרמה, ומשגר אותה להולנד: "שמחתי על החדשות. תודה לך. אני בריא, האחים שלי בסדר. מסבא, חדשות טובות. אשמח לשמוע מההורים שלי שוב בקרוב מאוד".

חיים מאיר לא יכול היה לדעת, כי עד אשר תגיע הטלגרמה ששלח לכתובתו של משה שטיל, יעשה זה את דרכו לאשוויץ, שם גם יסיים את חייו. הטלגרמה ששלח חיים מאיר משנחאי להאג, הצטרפה לעוד 12 טלגרמות דומות שממוענן עזב את כתובתו, והן נאספו לתוך קופסה מיוחדת במשרדי הצלב האדום בעיר.

החיפושים הופסקו

המלחמה תמה וחיים מאיר וחבריו קיבלו סוף סוף את הוויות האמריקניות המיוחלות. חיים מאיר היה כבן 25 כשהגיע לחצר ליובאוויטש בברוקלין בניו-יורק, עדיין תחת הנהגתו של האדמו"ר הקודם, הריי"צ זצוק"ל.

בהגיעו לשם, הראה מישוה לחיים מאיר את המכתב ששלחו הוריו אל האדמו"ר, כמסופר לעיל, שנים מספר קודם לכן. לבו נשבר בקרבו לנוכח המילים הפשוטות שהסגירו חרדה עמוקה לשלומו. בשלב זה עדיין לא ידע בבירור מה עלה בגורל הוריו.

חיים מאיר חזר אל הספרים, כאשר הוא מצטרף לצוות של ישיבת 'תומכי תמימים' שהוקמה בחצר ליובאוויטש בניו-יורק, מוסד בה שיעורים ומדריך את התלמידים הצעירים במסילה העולה בית א"ל. לימים יתעלה בתורה עוד עד כי ימונה לראש הישיבה.

בשנת תש"ז נשא הרב חיים מאיר בוקיעט לאישה את מרת אסתר רעייתו, בת למשפחה נכבדה מפולין, שהיגרה למונטווידאו-אורוגוואי עוד לפני המלחמה.

בכל יום שישי בשבוע, בשעות שבהן לא התקיימו לימודים בישיבה, היה הרב בוקיעט פונה למשרדים המתאימים ומנסה לברר מה עלה בגורל הוריו. אבל כל חיפושיו העלו חרס בידיו. מחד גיסא, הם לא הופיעו ברשימות הניצולים ומאידך גיסא, כל עדות או מסמך המאשר את מותם באחד המחנות לא נמצאו.

כשנולדה לרב בוקיעט בתו הבכורה והוא שאל את הריי"צ אם לקרוא לה רחל, על שם אמו, השיב לו האדמו"ר בחיוב. או אז הפנים הרב בוקיעט את מה שלבו אמר לו כבר זמן רב, והוא חדל מניסיונותיו לקבל את חיים מהוריו.

הרב בוקיעט הקים משפחה לתפארת, עם שמונה בנים ובנות, כאשר אל כהונת ראש הישיבה מצטרפים תפקידים רבניים נוספים.

דבר אחר רדף אותו כל השנים ולא נתן לו מנוח: שוב ושוב שאל את עצמו, האם היו הוריו שלמים

פיסת נייר דקיקה. החוקר וההיסטוריון ריימנד שוץ עם הטלגרמה בארכיון הצלב האדום בהאג

שלוש פעמים באו הגרמנים. יהודי חמלניק נאספים ומגורשים למחנות ההשמדה

ברכבת ולא במטוס. הנסיעה הארוכה ברכבת, עם כמה ילדים שובבים, הייתה מייגעת מאוד. לקליפורניה הגיעו ביום שישי, והבת רחל הציעה להוריה לסעוד את סעודת השבת בביתה ולא ב'בית חב"ד' עם הסטודנטים. "את המפגש איתם תוכל לדחות לאחרי שבת", אמרה לאביה. אבל הוא לא היה מוכן אפילו לשמוע. "לא באתי לכאן בשביל לנוח", אמר לבתו. "אני רוצה לפגוש את הסטודנטים ולהשמיע באוזניהם דברי תורה".

סטודנט דובר יידיש

השמש שקעה על הקמפוס של אוניברסיטת קליפורניה ומאות סטודנטים יהודים נאספו ובאו לבית חב"ד, לתפילה שלאחריה סעודת שבת. התפילה עם הצעירים הנלהבים, כמו גם הריקוד איתם לאחר התפילה, השכיחו מהרב בוקיעט את כל העייפות שצבר בנסיעה הארוכה מניו יורק. לאחר ששמעו 'קידוש' מהרב סטילמן, נטלו הסטודנטים ידיים והסבו לשולחנות ערוכים.

עם פרידתו מהם ועם עזיבתו אותם. על אף היותו מודע לגורלם העגום, הוא חשש שמא אכזב אותם כשעזבם לנפשם והציל את נפשו.

בינתיים, גדלה בתו רחל ונישאה לרב ירמיהאל סטילמן שאחרי מספר שנים ב'כולל', נסע בשליחות כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל להפיץ תורה ויהדות בקרב הסטודנטים היהודים באוניברסיטה היוקרתית של קליפורניה, UCLA.

שנה אחת, הזמינה הבת רחל סטילמן את הוריה ואחיה לבוא בתקופת הקיץ לנפוש ולנוח מעט בביתה בקליפורניה. אלא שאת הרב בוקיעט אי אפשר היה 'לקנות' בדיבורים על נופש ומנוחה. "תבוא לכאן, תפגוש את הסטודנטים שאנחנו בקשר איתם, ותרביץ בהם תורה", אמרה רחל לאביה. אלו מילים שדיברו על לבו. ובכל זאת חשש מביטול תורה שתגרום לו הנסיעה, ועל כן החליט להיוועץ תחילה ברבו. תשובת האדמו"ר, בכתב יד קודשו, הייתה קצרה והחלטית: "כדאי הוא" (הביקור בקליפורניה. ז.ר.).

כדי לחסוך בהוצאות, יצאה משפחת בוקיעט

הוויות המיוחלות. עיתון בארה"ב מדווח על קבוצת פליטים, תלמידי ישיבת חב"ד בפולין, שהגיעו משנחאי לניו יורק. הרב בוקיעט, ראשון משמאל

האורח הנכבד מניו יורק התעקש לשבת בין הסטודנטים ולא בשולחן הראשי. הוא מצא מקום ליד אחד הסטודנטים.

בהמשך הוצג הרב בוקיעט לפני הסועדים ואף הוזמן לשאת באוזניהם דברי תורה. דבריו נישאו באנגלית שבורה, מתובלת ביידיש, ועל כן לא בטוח שכל דבריו הובנו כהלכה. אבל את ההתלהבות החסידית ואת האמונה היוקדת שהכניס בדבריו – הבינו הכול היטב.

טדי קוונזן או טוביה, כפי שכינו אותו ב'בית חב"ד', דווקא כן הבין את הדברים במלואם. זאת משום שהוא שולט בשפה היידיש, אותה למד משיחות עם הסבא שלו. בשלב מסוים פנה טדי אל האורח והחל לדבר איתו ביידיש. הרב בוקיעט נדהם לגלות סטודנט צעיר דובר יידיש. עד מהרה עברה שיחתם לפסים אישיים. כשטדי שאל את הרב בוקיעט מהיכן הוא במקור, השיב לו האחרון: "אני ממקום שאת שמו כנראה אף פעם לא שמעת. עיירה פולנית קטנה בשם חמלניק".

"חמלניק?", הגיב טדי, "אני דווקא מכיר את העיירה הזאת...". התברר כי סבו של טדי היה חייל בצבא הצאר הרוסי ובמסגרת שירותו הוצב בחמלניק, שם גם הכיר את אשתו ונישא לה.

השיחה בין השניים על חמלניק נמשכה עוד ועוד, כשהרב בוקיעט מעלה זיכרונות ילדות מחיי העיירה. בין השאר סיפר לטדי על יופייה של השבת בחמלניק. "בערב שבת היו כל החנויות בעיירה נסגרות והכבישים התמלאו ביהודים שעדו לבית הכנסת", סיפר.

"אתה יודע מה?", הפתיע פתאום טדי את הרב בוקיעט. "כאן בעיר פועלת 'האגודה של יהודי חמלניק' וחבריה מתכנסים אחת לחודש. אני מציע לך להגיע לפגישה הקרובה שלהם, מי יודע אולי מישהו מהם הכיר את הוריק".

הרעיון מצא חן בעיני הרב בוקיעט, שמלבד עצם המפגש ראה בכך הזדמנות נוספת להשמיע דברי חיזוק באוזני חברי האגודה. זהו מה שאכן היה.

הנאספים התרגשו לפגוש בبن העיירה שלהם, שדמותו הזכירה להם את הוריהם וזקניהם. הרב בוקיעט העלה זיכרונות אישיים מחמלניק. הוא גם סיפר על הפרידה הכואבת מהוריו ועל קשר המכתבים ביניהם שיום אחד נקטע.

"על כולנו להביא את הקב"ה לתוך חיינו", אמר להם בהתרגשות. "עלינו להיזכר בהווי החיים היהודי בחמלניק, ולזכור כי הקשר האמיתי עם עברנו יכול להיעשות על ידי שנתחזק בשמירה על המסורת שלנו".

מפגש עם פרטיזנית

למחרת הפגישה התקבלה בבית סטילמן שיחת טלפון. "מדברת רחל מחמלניק", הציגה עצמה הדוברת שמעבר לקו. "הייתי רוצה לפגוש את הרב מחמלניק", אמרה, מתכוונת כמובן לרב בוקיעט.

זו הייתה רחל שייבר והרב בוקיעט נזכר כי היא הייתה ידית נפש של אמו רחל. לאחר תיאום

עזרה תחת סכנה. הרב דוד זקליקובסקי צופה לראשונה בטלגרמה שנכתבה ונשלחה משנחאי על ידי סבו

כעשרת אלפים יהודים. בית הכנסת האחרון ששודר מלפני השואה ועדיין עומד על תילו בחמלניק

הדברים נקבעו בין הרב בוקיעט לגברת שייבר פגישה ב'בית חב"ד'. נרגש כולו מהפגישה הצפויה, הלביש הרב בוקיעט את ילדיו בבגדי השבת שלהם, ובא איתם לפגוש את חברתה הטובה של אמו.

רחל שייבר, אישה נמרצת ומלאת אנרגיה, נכנסה ל'בית חב"ד' עם מקל־הליכה ביד. היא עצמה, כך סיפרה, הייתה אחראית למוותם של לא מעט חיילים גרמנים. היא אף סיפרה על קליע שחדר לצווארה.

אלא שאז קרה משהו שנתן לרב בוקיעט להבין, כי הפגישה עם הגברת שייבר איננה רק פגישה עם חברה קרובה של אמו, אלא הרבה מעבר לכך. בדבריה הבאים של שייבר הוא מצא תשובה לתהייה שייסרה אותו כל השנים.

"שלוש פעמים באו הגרמנים לאסוף את יהודי חמלניק", סיפרה. "בעלי, בתי ואני היינו בקרון אחד עם רחל אמך בדרך למחנה הריכוז טרבלינקה. אנשים מתו בדרך כמו זבובים. התייחסו אלינו יותר גרוע מאשר לחיות.

"בכל פעם ופעם שהרכבת עמדה לפנות ימינה או שמאלה, היא הייתה מאטה. בשלב כלשהו אמרתי לאמך, 'בפעם הבאה שהרכבת תאט את נסיעתה כדי לפנות לצד כלשהו, נקפוץ שתינו מהחלון'. היא לא התלהבה מהרעיון. 'אין לי כוח לזה', אמרה. 'אני חוששת מהקפיצה וחוששת עוד יותר מפני מה שצפוי לי לאחר מכן. אינני מסוגלת להסתתר ביערות ולהיות במנוסה תמידית'.

"כמה שעות לאחר מכן, הרכבת החלה להאט. פניתי שוב לאמך ואמרתי לה, 'רחל, אני עומדת לקפוץ'. אבל היא לא שינתה את דעתה ולא התכוונה להצטרף אליי. פתאום הסתובבה אליי, הביטה לתוך עיניי ואמרה: 'אם אי פעם תפגשי את בני חיים מאיר, תאמרי לו שעזבתי את העולם כשאני משאירה אחריי זְכר'".

הרב בוקיעט הקשיב לדברים בדומייה. הוא היה

כל כך נרגש, כל כך נסער, עד שלא הצליח להוציא הגה מפיו. התמונה החלה להתבהר. היא אמנם הייתה עצובה מאוד, אבל מוארת במקצת: הנה, אימא שלו, בדרכה אל מותה, שמחה על בריחתו, מודעת לכך שבזכותה יישאר לה ולבעלה זכר בעולם. פתאום הוא הרגיש מחוזק.

כשהסתיימה הפגישה קם הרב בוקיעט ממקומו וליווה את הגב' שייבר אל הדלת. כעת גם הבין טוב יותר את תשובת רבו, "כדאי הוא". הביקור בקליפורניה אכן היה כדאי.

הפגישה עם הגב' שייבר פתחה דף חדש בחייו.

הכי קרוב לסבא

זהו אפוא סיפור חייו של הרב בוקיעט זצ"ל.

כאן מגיע עוד פרק מעניין, כמובטח; חולייה נוספת בשרשרת ההתרחשויות סביב מציאת הטלגרמה על ידי החוקר ריימנד שוץ.

אחד מקוראי העיתון בהולנד, שראה את הכתבה ונתקל בשם משה שטיל, נזכר כי יש לו חבר בישראל ששמו רפי שטיל. הוא התקשר לחברו המתגורר בהרצליה והקריא לו את הכתבה. שטיל היה מופתע ונרגש כאחד. הוא ידע מיד כי מדובר בסבו, אותו מעולם לא ראה. הסיפור על הטלגרמה היה גם המידע הראשון שקיבל מעודו על סבו.

שטיל הצליח לגייס את עזרתה של טרזה פולין, חוקרת במוזיאון השואה בוושינגטון, בניסיון לקבל מידע נוסף על סבו ועל הסיפור שפורסם ב'הטלגרף' ההולנדי. פולין קשרה בין הקצוות ובחלוף זמן מה ארגנה פגישה בין רפי שטיל, הנכד של משה שטיל ובין הרב דוד זקליקובסקי, נכדו של הרב חיים מאיר בוקיעט.

הפגישה בין שטיל לזקליקובסקי שהתקיימה בניו־יורק, נמשכה כארבע שעות. בשלב הזה זקליקובסקי כבר החזיק בידי את הטלגרמה המקורית של סבו, זו שלא הגיעה לידי הסבא משה שטיל וכמובן גם לא לידי הוריו של הרב בוקיעט.

"הטלגרמה בכתב ידו של סבי היא הדבר הקרוב ביותר אליו שהצלחתי להשיג מאז שנולדתי", אומר רפי שטיל, כבן 67. רפי עצמו ניצל מהשואה בנס, כאשר אמו מסרה אותו בהיותו תינוק רך לבית יתומים, שם שהה במלחמה. "לא כל יום פוגשים אדם, שהסבא שלי היה אחד האנשים האחרונים שעזר לסבא והסבתא שלו", מוסיף שטיל בהתרגשות.

הרב זקליקובסקי מצידו, חש צורך עמוק להודות לסבא משה שטיל הי"ד, דרך נכדו, על העזרה שהושיט לזקניו זמן מה לפני שבעצמו הובל לאושוויץ. "מדהים לגלות כיצד אנשים שסכנה קיומית ריחפה מעל ראשם־הם, היו מסוגלים להושיט יד ולעזור לאחים יהודים אחרים במצוקה", הוא אומר.

ומה יש לחוקר וההיסטוריון שוץ להגיד בסיכומו של עניין?

"לא יאומן מה מסתתר, לפעמים, מאחורי פיסת נייר דקיקה אחת", הוא אומר. "כעת אנחנו יכולים רק לתאר לעצמנו כמה מיליוני סיפורים אנושיים, כאלה ואחרים, לקחו איתם לשמים מיליוני קרבנות השואה".‏‏

^[1] במקריה